

ROMÂNIA ÎN CIRCUITUL ECONOMIC EUROPEEAN ȘI MONDIAL ÎN SECOLELE XIX–XX

DR. ȘTEFANIA-VIRGINIA ȘCHEIANU

Datorită dezvoltării economice mai târzie și anevoioasă, determinată de numeroși factori interni și externi spațiul românesc s-a racordat într-un ritm mai lent la circuitul economic extern. Este de remarcat, totuși, că populația existentă pe teritoriul țării noastre a intrat în relații economice cu alte populații, în bună parte, schimburile fiind facilitate de fluviul Dunăre și de Marea Neagră. În acele vremuri, produsele destinate schimbului erau cele provenite din agricultură. De pildă, în secolele VII-VIII, "Grânele, îndeosebi grâul și meiul, vitele – cu produse derivate, pieile și articolele de pielărie –, mierea și ceara, intrau astfel într-un circuit economic mai larg, atât între comunitățile locale, cât și prin stabilirea unor legături cu centre de producție mai îndepărtate".¹ În schimbul acestor produse, în zona carpato-dunăreană pătrundeau mărfuri, precum: ceramică, mai ales amfore, podoabe din aur și din argint, țesături, arome, obiecte de cult etc.²

În secolele următoare, relațiile populației locale cu alte populații s-au intensificat, un rol important avându-l, în acest sens, coloniile de negustori genovezi așezate la gurile Dunării. Acest fenomen este remarcat și de B.P. Hașdeu, care sublinia rolul Munteniei în comerțul de tranzit spre occident, în secolele al XIII și al XIV-lea. "...Germania se aprovizionează atunci cu perle și cu cele mai alese stoffe de mătăsă anume din Muntenia, căci le căpăta de la gurile Dunării, de unde ele se urcau pe creștetul fluviului departe ... în fundul Bavariei".³ În continuare, B.P.Hașdeu scria că servind drept mijlocitoare între Apus și Răsărit, Muntenia primea la rândul ei mătăsuri, perle și alte mărfuri întâi de la greci, apoi de la venețieni, genovezi, florentini. Totodată, el menționa că "...italienii au înlocuit pe greci, stabilind într-adins un însemnat factoriu la Chilia, de unde își întindeau apoi o dominațiune fluvială aproape exclusivă până la Giurgiu și chiar până la Calafat".⁴

1. Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. III, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 62

2. *Ibidem*, p. 62

3. B.P.Hașdeu, *Istoria critică a românilor*, Editura Minerva, București, 1984, p. 145

4. *Ibidem*, p. 146

Economia statelor medievale românești s-a integrat mai rapid în economia europeană din secolul al XIV-lea. Aflat la întretăierea marilor axe comerciale ce legau Europa de Asia și Marea Baltică de Marea Mediterană, spațiul românesc a cunoscut în secolele XIII-XV o intensă activitate comercială până la cucerirea Constantinopolului de către otomani în 1453, în urma căreia aceștia vor controla marele comerț în Mediterana orientală. Eliminarea negustorilor italieni din traficul comercial desfășurat prin capitala otomană și Marea Neagră, care devine "lac turcesc" odată cu cucerirea cetăților moldovene Chilia și Cetatea Albă, în 1484, va determina Europa Occidentală să caute un nou drum către resursele economice ale Extremului Orient, lansându-se în marea aventură maritimă cunoscută sub numele de Marile descoperiri geografice.

Demarate din rațiuni economice, precum găsirea unor noi surse de metale prețioase care să compenseze insuficiența celor din Europa ca și de necesitatea identificării unei noi căi a miropeniilor, Marile descoperiri geografice delimitează în plan economic lumea medievală de cea modernă. Prin urmările lor, se declanșează procesul de mondializare a comerțului și, totodată, de ascensiune a capitalismului în economia din vestul Europei.

Europa în secolul XVI cunoaște, din punct de vedere economic, odată cu deplasarea axei comerciale continentale în Atlantic, trei zone economice: 1) o zonă centu în apusul Europei; 2) o semi periferie în zona centrală; 3) o periferie în Europa estică și sud estică.⁵ Izolarea economică a zonei sud-est europene este consecința expansiunii politice, militare și economice a Imperiului otoman. Ocuparea unor puncte importante de pe Dunăre – Chilia, Cetatea Albă, Brăila – de către turci, a împiedicat Țara Românească și Moldova să aibă acces liber la traficul comerțului internațional. "Dunărea a fost transformată într-un adevărat fluviu turcesc, cu toate consecințele ce decurg din asemenea stare. Genezii au fost alungați de la gurile Dunării. Stămătorile Mării Negre au fost închise, iar comerțul, atât de înfloritor, a stagnat".⁶ Treptat, otomanii au impus Țării Românești și Moldovei un regim preferențial de vânzare a produselor necesare Porții, precum și interdicțiile exportului lor în alte țări. Însă, cu toate pierderile determinate de dominația otomană, în a doua jumătate a secolului al XV-lea, producția de mărfuri se dezvoltă și, o dată cu ea, și comerțul, "...sub cele trei aspecte principale ale sale: interior, exterior și de tranzit".⁷

Monopolul comercial otoman asupra comerțului exterior românesc se finalizează la mijlocul secolului al XVI-lea după restaurarea dominației Porții asupra Ungariei și Transilvaniei, precum și asupra celui mai important port muntean – Brăila (1539-1540). Controlând marile artere comerciale reprezentate de Du-

5. Wallerstein, Immanuel, *Sistemul mondial modern*, vol. I – IV, Editura Meridiane, București, 1993, p. 53

6. Paul Gogeanu, *Dunărea în relațiile internaționale*, Editura Politică, București, 1970, p. 20

7. *Istoria medie a României, secolele X-XVI*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966, p. 123

năre, Nistru și Marea Neagră și comerțul inter-românesc, Imperiul otoman, profitând de reorientarea către Atlantic a schimburilor din Europa centrală, va reuși vreme de câteva secole să-și subordoneze economia românească. Întreaga producție românească de export era absorbită de piața otomană fiind destinată, în principal, aprovizionării Constantinopolului. În esență, monopolul turcesc asupra Țării Românești și Moldovei, consta în faptul că schimbul de produse trebuia să se efectueze în favoarea Imperiului otoman, întrucât mărfurile românești erau achiziționate la prețurile stabilite de turci.⁸

Până în anul 1829, direcția principală de derulare a comerțului va fi către Imperiul otoman. Monopolul otoman se manifestă prin dreptul de preemțiune asupra produselor românești, iar prețurile nu se negociau, ci erau impuse de Poarta otomană.

În procesul de tranziție al comerțului Principatelor spre economia europeană, tratatul de pace de la Kuciuk-Kainardji din 10/21 iulie 1774 are o importanță covârșitoare deoarece produce prima breșă în monopolul comercial otoman și permite comercializarea unei părți a producției de cereale pe piața europeană. Conform tratatului, Rusia dobânda dreptul de a interveni în favoarea principatelor. De asemenea, în septembrie același an, prin *hatișerif*ul Porții, au fost confirmate vechile privilegii ale celor două Principate și limitarea monopolului otoman.⁹ Comerțul românesc reîntra în circuitul internațional, negustorii vest-europeni revin în Marea Neagră și în zona gurilor Dunării, producția de cereale se mărește prin mărirea suprafețelor cultivate.

Un alt moment important l-a constituit *Tratatul de la Adrianopol* din 1829 prin care se înlătură monopolul comercial otoman asupra comerțului exterior românesc reprezentă începutul emancipării politice și economice a românilor de sub tutela unui imperiu care, timp de mai multe secole, le influențase negativ evoluția politico-economică. Se creau astfel premisele obiective ale modernizării politice și economice în Moldova și Țara Românească. *Tratatul* prevedea în domeniul comercial suprimarea monopolului turcesc și reintegrarea raialelor-porturi de la Dunăre (Turnu, Giurgiu și Brăila) în granițele Țării Românești, acesta emancipându-se de sub tutela otomană.

Comerțul este principala ramură economică, care se dezvoltă în primii ani după 1829, beneficiind de eliminarea monopolului otoman de scutirea de impozite către Poartă. Relansarea comerțului românesc are loc într-un context internațional favorabil, caracterizat prin interesul marilor puteri pentru zona Mării Negre și a gurilor Dunării. "Capitalismul apusean – în primul rând cel englez - și-a croit drum după 1829 în Țara Românească și Moldova și le-a scos lent, cu multe dificultăți și nu pe de-a-ntregul, din înapoierea la care le con-

8. *Ibidem*, p. 310

9. *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 155

damnase dominația otomană".¹⁰ Acest aspect rezultă cu claritate din aceea că volumul comerțului Țării Românești și Moldovei este de 39,1 milioane de lei în 1832, de 75,4 în 1850 și de 178 în 1860, marcând o creștere de peste 4 ori în mai puțin de trei decenii. Volumul total al mărfurilor importate din Anglia, Franța și Germania îl depășește în 1850 pe cel al mărfurilor importate din Austria și Turcia.

În anul 1831, comerțul exterior al Țării Românești se ridică la 14 milioane de lei pentru ca în 1855 să ajungă la 283 milioane de lei.¹¹ În anii 1836 și 1837 marile porturi de la Dunărea maritimă, Brăila și Galați, obțin statutul de *porto-franco*, iar Țările Române au dreptul de a avea un pavilion propriu, măsuri care constituie un pas hotărâtor pe cale integrării comerțului românesc în circuitul continental și internațional.

Intensificarea activității comerciale în porturile dunărene, în intervalul 1830-1848, consolidează pozițiile economice ale negustorilor români și dezvoltă creditul comercial. Fiscalitatea ridicată a nemulțumit pe negustorii pământeni, care au cerut în programele revoluției din 1848 reducerea impozitelor, înființarea unei bănci de scont, pentru că este "sufletul comerțului" îi intensificarea activității comerciale prin portul Galați.

O cauză a dificultăților de ordin financiar o reprezintă lipsa unei monede proprii, ceea ce făcea ca să fie utilizată moneda austriacă, ducatul imperial de aur, iar leul să fie numai o monedă de calculație (în raportul un ducat = 31 lei). Datorită cheltuielilor ridicate impuse de modernizare ducatul a crescut ca valoare ajungând în 1848 să fie cotat cu 48 lei, tendință ce s-a menținut și în perioada următoare. Refuzul autorităților otomane de a accepta o monedă proprie în Principate a constituit una din cauzele principale ale dificultăților financiare care au persistat pe toată perioada domniilor regulamentare.

Tratatul de la Paris din 30 martie 1856 care a prevăzut extinderea principiului libertății de navigație pe fluviile mari europene instituit la Viena în 1815 și asupra Dunării și a creat *Comisia Europeană a Dunării*, cu sediul la Galați, formată din reprezentanții Franței, Marii Britanii, Rusiei, Austriei, Prusiei, Sardiniei și Imperiului otoman a marcat începutul unei noi etape în efortul de integrare a economiei românești în cea europeană. În plan politic, comisia a însemnat o prezență constantă a puterilor occidentale la gurile Dunării, determinând inepriurile dunărene să țină seamă de interesele lor. O altă decizie a marilor puteri, care a schimbat echilibrul politic în zona Dunării a fost crearea, cu sprijinul decisiv al Franței, a statului român.

Noile condiții de după 1856 impuneau în domeniul economic măsuri care să asigure o dezvoltare economică capabilă să integreze, în timp, noua entitate

10. Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 211

11. Costin C. Kirițescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorului lui*, Editura Enciclopedică, București, 1997, p. 115

statală în economia modernă europeană. Dacă Tratatul de la Adrianopol contribuise "la statornicirea unor întinse relații comerciale între Principate și burghezia apuseană", în urma războiului Crimeii "intraserăm de-a binelea în sfera de interese a capitalismului apusean"¹², consideră Ștefan Zeletin. În ceea ce privește situația din Principatele române, trebuie menționat ca "Până la 1859 nu exista un sistem vamal de stat: singurul element la trecerea mărfurilor peste graniță era taxa vamală, egală cu aceea a Imperiului Otoman. Îndată după unire, se pun bazele sistemului modern al comerțului exterior; acesta este considerat a fi de interes național și, în consecință, statul preia vămile de la particulari, organizează administrația vamală, introduce un regim vamal printr-o lege a vămilor și un regulament de funcționare a lor; taxele vamale de import și cele de export se modifică, dar nu depășesc plafonul tarifului otoman de 7,5%, România fiind încă dependentă de Turcia".¹³

Crearea statului român modern, condus de Alexandru Ioan Cuza, care era un obiectiv politic al națiunii române încă din perioada premergătoare revoluției de la 1848 trebuia obligatoriu completată cu reforme care să-i asigure viabilitatea într-o zonă geopolitică extrem de sensibilă a Europei. Așadar, "Procesul de dezvoltare a comerțului extern, inițiat odată cu Tratatul de la Adrianopol, a cunoscut o creștere spectaculoasă, accentuată după războiul Crimeii și constituirea statului național. Interneționalizarea navigației pe Dunăre și apoi construirea căilor ferate în interior și succesiva lor racordare la liniile ferate din țările vecine au contribuit într-o măsură simțitoare la această creștere. Între 1840 și 1875, comerțul exterior al Principatelor <<s-a împărțit>>, trecându-se de la un export de 35.413.299 lei în 1840 la unul în valoare de 144.962.079 lei în 1875 și de la un import de 19.673.176 lei la unul de 100.834.169 lei..."¹⁴

În perioada după formarea statului modern, Principatele române exportau în principal în Imperiul otoman, apoi în Austria, Anglia, Franța, Rusia ș.a. De exemplu, în anii 1861 – 1864, valoarea exportului în Imperiul Otoman a fost de 526.329.139 lei, în Austria de 253.916.442 lei, în Franța de 192.190.343 lei și în Anglia de 132.482.407 lei.¹⁵

După anul 1862 au fost promulgate: legea Curții de Conturi și legea Consiliului de Stat, în domeniul economic: legea contabilității publice, legea camerelor de comerț și industrie, legea introducerii sistemului de măsuri și greutăți metrice, iar în domeniul juridic: Codul civil, Codul penal, Codul de procedură penală, măsuri legislative prin care s-a urmarit modernizarea legislației

12. Ștefan Zeletin, *Burghezia română, originea și rolul ei istoric*, Ediția a II-a, Editura Humanitas, București, 1991, p. 61

13. Victor Axenciuc, *Introducere în istoria economică a României*, Editura Fundației "România de Măine", București, 1997, p. 176

14. Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 611

15. *Ibidem*, p. 611

în sens european, care să strângă legăturile economice cu țările din apusul Europei.

Această orientare se impunea pentru că în perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza, principalii parteneri ai României erau Austria, ce deținea 46% din importuri, urmată la mare distanță de Anglia cu 16,2% și Franța cu 12%.¹⁶ Exporturile românești, orientate îndeosebi către piața Europei Centrale și cea otomană, constau în cereale, animale și produse lemnoase, denotând poziția României de furnizoare de materii prime pentru piața europeană. O condiție a accelerării procesului de integrare a economiei românești în cea europeană era rezolvarea problemelor monetare. Acestea au reprezentat o preocupare permanentă a lui Alexandru Ioan Cuza, care, în 1959, moștenise o situație financiară precară, consecință a anilor de război dar și a crizei economice europene din 1857. Apreciind acest moment, Constantin C. Giurescu scria că "*situația grea financiară va fi o caracteristică a întregii domnii a lui Cuza de la început până la sfârșit*". Referindu-se la criza financiară din Principate, un funcționar al Consulatului francez din București scria la 10/22 martie 1859 că negustorii nu găsesc bani să împrumute nici cu 36%, iar particularii nici cu 100%.¹⁷

În Principate, *piața capitalurilor* era incipientă, acestea îmbrăcând forma capitalului cămătăresc aflat în posesia unor bancheri, zarafi, negustori, arendași, clerici și mari proprietari. Valoarea evaluată de Gheorghe Zane este de 600-700 milioane lei, ceea ce aducea deținătorilor o dobândă de 80-100 milioane lei.¹⁸ Depășind cu mult încasările bugetare ale statului, capitalul cămătăresc este ostil creării unei monede naționale, unui sistem bancar de credite și investițiilor de tip modern, capitalist. Pentru a contracara această situație, Alexandru Ioan Cuza, s-a orientat spre capitalul extern, însă acesta nu răspunde apelului său, întrucât nu avea în România interese deosebite. O dovadă în acest sens este refuzul băncilor franceze de a sprijini acțiunea domnitorului de instituire a unei monede naționale.

Tranzacțiile se efectuau cu utilizarea de *semne monetare* austriece, turcești, rusești, fiind în circulație și monede italiene, franceze, engleze sau de alte origini. După 1848 și mai ales în perioada războiului Crimeii, moneda austriacă s-a depreciat considerabil, ajungând la valoarea de 55 lei. Ca monedă inferioară circula mai ales paraua turcească, un leu valorând 40 de parale. În principiu, monedele cu cea mai intensă circulație în Principate proveneau din economiile cu care românii aveau cele mai intense schimburi comerciale.

În condițiile circulației concomitente a diverse monede străine, din nevoia de a le aduce la un numitor comun, populația face toate calculele în lei. Fără a exista fizic, leul a fost oficializat ca *monedă de calcul* prin prevederile

16. Nicolae Sută (coordonator), *Istoria comerțului exterior românesc*, Editura Eficient, București, 1996, p. 80

17. C.C.Giurescu, *Viața și opera lui Cuza vodă*, Editura Curtea veche, București, 2003, p. 337

18. Gheorghe Zane, *Studii*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 181

Regulamentelor Organice, care stabilesc cursurile tuturor monedelor față de moneda etalon aur (guldenul olandez echivalat cu 31,5 lei), respectiv față de moneda etalon argint (zwanzig-ul austriac echivalat cu 2,25 lei). Astfel, este instituit un sistem bimetalist, în care monedele în circulație sunt raportate la monede etalon, a căror valoare în lei este stabilită de către stat, prin visterie. Sistemul era greoi, impropriu unei economii moderne, motiva preocuparea guvernanților Principatelor unite după 24 ianuarie 1859 de a constitui un sistem monetar modern.

Problemele monetare s-au aflat în permanență în atenția guvernului român și în două rânduri, 1860 și 1865, a proiectat să instituie ca monedă a țării *romanatul* cu greutate de 5 grame de argint, similar francului francez. Se preconizează, astfel, ieșirea de sub tutela numeroaselor monede străine de aur, argint și aramă, care incomoda schimbul intern și extern și necesita numeroase calcule și transformări datorită parității lor diferite. Aceste monede erau supuse unor permanente fluctuații ce determinau dispariția de pe piață a monedelor de aur care se tezurizau, concomitent cu deprecierea monedelor de valoare mai scăzută.¹⁹

După venirea la domnie a lui Carol I, guvernele României au continuat eforturile de a convinge autoritățile otomane pentru a accepta instituirea monedei naționale. Demersurile vor fi încununate de succes în 1867, când Turcia este de acord cu introducerea sistemului monetar național. Întrucât leul era similar ca valoare francului francez, iar România a permis circulația pe teritoriul său a monedelor Uniunii monetare latine, a constituit un nou pas în integrarea economiei românești în cea europeană.

Cucerirea independenței a creat un nou statut internațional României ce a favorizat dezvoltarea relațiilor sale externe. Prin integrarea Dobrogei, România a obținut o largă ieșire la Marea Neagră și un port maritim de valoare europeană, Constanța. Favorizat de noile evoluții din comențul mediteraneean de după 1869, aflat pe o rută comercială favorabilă ce lega Europa Centrală de Strâmători și de Canalul Suez, Constanța va deveni, în scurt timp, prin măsurile eficiente adoptate de autoritățile române, care i-au asigurat modernizarea și legătura feroviară cu Europa Centrală, un mare port ce va concura cu succes în Marea Neagră principalul port rusesc, Odesa.

O rețea feroviară judicios gândită care avea o legătură modernă peste Dunăre – grație lui Anghel Saligny – cu portul Constanța supus unui amplu proces de modernizare, cu porturile dunărene și cu sistemele feroviare din Austro-Ungaria, Rusia și Balcani, au constituit etape succesive ale unui plan menit să dezvolte schimburile economice interne și internaționale. "Dezvoltarea vieții economice, prin intensificarea relațiilor de schimb – scrie Virgil N. Madgearu

19. Gheorghe Zane, *op. cit.*, p. 282

-, face din ce în ce mai necesară existența unui sistem cât mai complet de mijloace de transport".²⁰

Pe plan intern, independența a consolidat pozițiile politice ale Partidului Național Liberal, adept al modernizării economice prin stimularea industriei, creditului comerțului și transporturilor. Promovând politica "prin noi înșine", liderii liberali urmăreau să consolideze pozițiile burgheziei române și ale capitalului autohton în relațiile cu capital extern. Independența a făcut posibilă promovarea unei politici economice care să aibă în vedere în primul rând interesul național consolidând, totodată, poziția țării noastre în relațiile comerciale externe. De pildă, orientarea geografică și structura comerțului exterior, în anii 1881-1885, prezenta următorul tablou: Anglia – 36,62%, Austro-Ungaria – 33,74%, Franța – 8,53%, Turcia – 5,17%, Germania – 1,39%.²¹

În ansamblul economiei românești din epoca modernă relațiile comerciale au avut un rol deosebit de important. Politica comercială a țării noastre din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea este marcată de importante decizii ce urmăreau integrarea exportului românesc într-o mai mare măsură în circuitul internațional. Faptul că statul român avea o agricultură a cărei producție era în mare măsură destinată exportului și care depindea direct de evoluția prețurilor pe piețe sigure și, în același timp, apropiate pentru a avea costuri mici de transport.

Semnarea de către România la 10/22 iunie 1875 a Convenției comerciale cu Imperiul Austro-Ungar, de către guvernul conservator condus de Lascăr Catargiu, corespundea în mare măsură acestor interese favorizând pe marii proprietari exportatori de cereale dar afecta grav politica de industrializare deoarece lăsa fără apărare produsele industriale autohtone în fața concurenței produselor austriece. Pozitiv era faptul că ea integra în mai mare măsură România (pe baza principiului liberului schimb) în dinamica relațiilor comerciale din Europa Centrală.

Prin textul Convenției, care cuprinde 32 articole, 3 tarife vamale, un act adițional și un protocol final, statul român se obliga să scutească de taxe vamale importul de mașimi, cărbuni, minereu de fier, oțel brut, produse chimice; să accepte un tarif fix pentru importul de zahăr, țesături, articole de sticlă, din piele, mobilă etc.; să nu impună taxe de export la sare, tutun, vin, petrol brut și rafinat etc. Economia românească era dezavantajată de decizia de a scuti de taxe importul de făină și produse derivate din monarhia habsburgică, iar produsele similare autohtone vor face cu greu față concurenței produselor austro-ungare.

20. Virgil N. Madgearu, *Curs de economie politică*, Institutul de Cercetări Economice, Executată de atelierele "Ramuri", Craiova, 1944, p. 231

21. Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 132

În aceste condiții, România putea să exporte în Austro-Ungaria, fără taxe vamale, cereale, în timp ce exportul de animale era supus unei taxe pe teritoriul austro-ungar. Pentru mărfurile care nu erau specificate în Convenție se prevedea un tarif de 7,5% *ad valorem*, iar tranzitarea teritoriului celor două state de mărfurile celor două părți contractante era scutită de taxe.²²

Convenția a dezavantajat țara noastră deoarece aceasta exporta produse agricole și animaliere ce aveau prețuri mici pe piața internațională și importa produse de lux și produse industriale cu un grad înalt de prelucrare ce aveau un preț de piață ridicat. Exportul românesc în Austro-Ungaria a întâmpinat numeroase dificultăți ca urmare a presiunilor exercitate asupra autorităților de mării proprietari agrari, și ei afectați de criza agrară. Privită sub alt aspect, Convenția comercială încheiată cu Austr-Ungaria, apreciază Costin Murgescu, "...avea însă o semnificație mult mai importantă din punct de vedere politic, deoarece anticipa și pregătea mersul spre independența națională". Istoricii economiei – continua el – au definit-o corect drept <<prima convenție internațională pe care o încheiau Principatele Unite Române, lucrând ca țară independentă economic, cu o mare putere și pe picior de egalitate>>.²³ După câștigarea independenței naționale, Convenția comercială cu Austro-Ungaria și-a pierdut semnificația.

Încheierea în următorii ani a unor convenții, în condiții asemănătoare, cu Rusia, Germania, Anglia, Franța, Italia, au arătat că marile puteri erau interesate de dezvoltarea relațiilor cu România, favorizând acțiunile acesteia de emancipare față de Imperiul otoman. În ansamblu însă, intrarea în vigoare a acestor convenții a condus la o balanță de plăți negativă ce se va accentua în directă relație cu criza agrară din Europa până la sfârșitul secolului.

Diferitele manifestări ale crizei agricole care au lovit și statul român în a doua jumătate a secolului trecut au demonstrat faptul că un stst ale cărui resurse financiare se obțin numai din agricultură, nu are o încasare stabilă a veniturilor căci orice criză agricolă este de natură să dezechilibreze balanța comercială externă a statului. Consecințele negative ale acestei stări de fapt puteau fi atenuate prin susținerea de către statul român a unor programe coerente de dezvoltare a industriei autohtone, ca și prin promovarea de către România a unei politici vamale protecționiste.

Adoptarea de către guvernul liberal, în primii ani după obținerea independenței, a unor măsuri limitate de promovare a industriei în spiritul politicii "prin noi înșine", demonstrează că burghezia română urmărea să-și consolideze pozițiile deținute în economie.

22. Maria Mureșan, D. Mureșan, *Istoria economiei*, Editura Economică, București, 2003, p. 155-156

23. Costin Murgescu, *Mersul ideilor economice la români*, Editura Enciclopedică, București, 1990, p. 608

În domeniul comerțului exterior, primele indicii ale unei posibile schimbări apar în 1882-1883, când România se opune pretențiilor Austro-Ungariei de a controla comerțul și navigația pe Dunăre și de a deține o poziție dominantă în Comisia Europeană a Dunării. Căutând să-și protejeze interesele, în 1883 România anulează statutul *porto-franco* al porturilor Galați și Brăila, limitând astfel tranzitul comercial dunărean al Austro-Ungariei, decizie ce poate fi considerată ca reprezentând prologul viitorului război vamal. Între 1880-1890, cu sprijinul capitalului german, România ca moderniza portul Constanța, care devine astfel principala poartă comercială a României.

La 17/29 mai 1886 România trece la o politică comercială protecționistă prin intrarea în vigoare a unui tarif vamal prin care 592 de produse de import erau supuse unor taxe care, în medie, se ridicau la 30%. În august 1886, Convenția comercială semnată cu Austro-Ungaria a fost denunțată, determinând autoritățile austro-ungare să interzică importurile din România, declanșând un război vamal ce va dura până în 1893. Politica protecționistă a statului urmarea să frâneze pătrunderea mărfurilor străine concurente, dar și să favorizeze diversificarea producției de mărfuri interne prin atragerea unor investiții de capital extern.²⁴

În urma războiului vamal, Austro-Ungaria pierde rolul dominant pe care-l avea în comerțul exterior românesc în favoarea Germaniei, care face din România o țară de tranzit a comerțului german către Orientul Apropiat. De altfel, dezvoltarea economică și modernizarea României în ultimele decenii ale secolului al XX-lea se datorează, în bună măsură, relațiilor comerciale cu Germania.

Politica și programul liberal în domeniul comercial au fost combătute de către conservatori care considerau că România trebuie să se integreze sistemului economic european, iar acest lucru (în opinia conservatorilor) se putea realiza numai prin cointeresarea statelor puternice europene în economia românească.

Balanța comercială externă a României a continuat să fie negativă până la 1990. Acest fapt era determinat de natura comerțului nostru exterior (produse agricole și materii prime contra produselor industriale cu grad înalt de prelucrare), dar mai ales faptului ca produsele românești după 1870 s-au văzut concurate pe piața europeană de produsele rusești și de cele din afara Europei, îndeosebi americane, care au invadat piața europeană, ducând la scăderea dramatică a prețurilor la produsele agricole.

După 1900, România echilibrază balanța de plăți externe datorită înființării unor bănci cu capital străin (german și austro-ungar 66%, francez 30%, terțe țări 4%), fapt ce va pune capăt lipsei cronice de capital de pe piața românească.

24. Maria Mureșan, D. Mureșan, *op. cit.*, p. 157

Nivelul general al investițiilor străine a fost destul de important și cu ajutorul lor s-au întemeiat majoritatea industriilor românești.

Rentabilizarea balanței comerciale externe a fost posibilă deoarece în gama produselor de export românești apare un nou produs: petrolul și, în scurt timp, derivatele acestuia. De la 250.000 tone în 1900, producția de petrol a României crește în 1910 la 1.800.000 tone petrol din care consumului intern îi revenea 1%. După 1910, cu ajutorul capitalului german vor apare primele rafinării de petrol, iar în acest lucru va avea ca rezultat ridicarea prețurilor produselor petroliere românești și deci o estompare a schimbului neechivalent de mărfuri. Astfel, dacă la 1900 România, la 1 tonă produse importate trebuia să exporte 3,7 tone, în 1910 România exporta doar 2,9 tone pentru o tonă de produse importate.

La începutul secolului al XX-lea comerțul exterior românesc își păstrează orientarea tradițională, fiind legat de piața Europei centrale și de cea balcanică. Relațiile comerciale cu Europa apuseană au o pondere mai redusă deoarece legăturile economice cu Franța se diminuaseră după 1866, aceasta îndreptându-și atenția spre Rusia, iar Anglia, deși manifestase un constant interes comercial pentru Principate după 1829 și continua să fie un concurent redutabil pentru Puterile Centrale pe piața românească, își avea interesele comerciale externe orientate în afara spațiului european: America latină, Orientul îndepărtat, colonii și dominioane. În aceste condiții, relațiile comerciale ale României cu Anglia au o particularitate deoarece sunt intermediare de Belgia. Importurile belgiene de cereale românești sunt doar un paravan pentru firmele britanice, Belgia fiind, din rațiuni ce țin de politica comercială, principala poartă de tranzit a Marii Britanii în ceea ce privește produsele europene.

Germania își va intensifica în aceste condiții relațiile comerciale cu România, ale cărei cereale găsesc în Germania o nouă piață de desfacere avantajoasă, alături de tradiționala piață habsburgică. În zona balcanică, după evenimentele din anii 1877-1878, România își va normaliza rapid raporturile cu Turcia, desfășurând, până în 1914, o intensă activitate comercială. Țara noastră exporta masiv produse agricole și lemnoase, importând la prețuri avantajoase produse mediteraneene.

În 1912, exportul României se înfățișa astfel: Belgia – 23,8%, Italia – 18,8%, Austro-Ungaria – 14,8%, Olanda – 8,1%, Franța – 7,8%, Anglia – 6,7%, Germania – 6,6%, Turcia 4,0%, Egipt – 3,0%.²⁵ În anul menționat mai sus, valoarea comerțului exterior pe cap de locuitor a atins valoarea de 137 mărci, indicator ce situa România pe locul 8 în lume. În 1914, schimburile externe ale României, în valoare de 1.280.343 franci (din care 642.103.783 franci export și

25. Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p.133

637.900.560 franci import) reprezentau 0,6% din volumul schimburilor comerciale mondiale.

În 1904, guvernul liberal elaborează un nou tarif vamal pentru a-l înlocui pe cel din 1886 ce expira în 1906. Elaborat de ministrul liberal de finanțe, Emil Costinescu, tariful reflecta preocuparea României de a-și adapta legislația vamală la noile realități de pe piața europeană, majoritatea statelor trecând la diferite practici protecționiste. Promovând în continuare protecționismul vamal în relațiile comerciale externe, liberalii rămâneau credincioși politiciii "prin noi înșine" pentru că a o abandona ar echivala cu un act de trădare națională, considera Emil Costinescu.²⁶

Tariful din 1904 (tariful Costinescu) a intrat în vigoare în 1906 în perioada guvernării conservatoare, după ce în 1905 fusese promulgată *Legea generală a vănilor* ce instituia suprataxe față de acele țări care luau măsuri pe piețele lor împotriva mărfurilor importate din România. Tariful acorda avantaje statelor cu care țara noastră avea încheiate convenții comerciale și stabilea taxe reduse mergând până la eliminare pentru materii prime și utilaje vitale dezvoltării economiei, măbind tarifele pentru produsele importate similare celor ce se produceau în țară. Conform acestui tarif, la unele produse importante taxele atingeau valori maxime cuprinse între 10-25%, asigurând după 1906 un grad de protecție vamală de 11,3% față de 8,38% în perioada anterioară.

În 1912/1913 România se prezenta ca o țară de mare export. Produsele solului reprezentau la export 76,19% din total, ale subsolului 20,37%. România a importat în același an bugetar 32,15% produse ale solului, 28,37% ale subsolului etc. În perioada antebelică, România a avut, în ceea ce privește exportul, un regim de completă libertate de la care se putea face o singură derogare, permisă de articolul 12 al legii generale a vănilor, articol care preciza că, prin decrete regale, în cazuri de urgență, exportul produselor agricole să fie controlat de stat. "Prin mărimea valorii exportului, România depășea suma globală a comerțului exterior al țărilor sud-dunărene, dar se situa la o distanță apreciabilă de marile puteri industriale".²⁷

În perioada neutralității (1914-1916), libertatea exportului a fost restrânsă, parlamentul putând declara prohibit exportul dar și importul oricăror produse, pentru motive de siguranță națională. În acele circumstanțe, "România – remarcă Victor Slăvescu – pierdea debușeurile sale occidentale, pentru mărfurile trimise altă dată prin Marea Neagră și Marea Mediterană, căci intrarea Turciei în război, în octombrie 1914, aducea cu sine închiderea Dardanelor și Bosforului"²⁸. După intrarea României în război, Parlamentul a trecut complet

26. Nicolae Marcu, Vasile Bogza, Ilie Puia, Anica Cherciu, Radu Vasile, *Istorie economică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979, p. 189

27. Academia Română, *Istoria românilor*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 135

28. Victor Slăvescu, *Marea finanță din România în vreme de război – Băncile comerciale –*, 1914-1919, Cartea Românească, București, 1920, p. 3

asupra guvernului dreptul de a controla comerțul exterior. Închiderea strâmto-rilor Bosfor și Dardanele, exportul pe mare al produselor românești s-a redus în mod considerabil. În această nouă situație, comerțul exterior al României s-a modificat radical crescând legăturile comerciale cu Puterile Centrale, iar cel cu statele Antantei s-au redus considerabil. Excepție au făcut legăturile comerciale cu Rusia, încă posibile și care au cunoscut o creștere deosebită în anii neutralității.

În 1913, schimburile comerciale ale României cu Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria, Turcia) reprezentau 46,65% din total. După închiderea strâmto-rilor, volumul comerțului exterior al României s-a redus considerabil; de la 4.569.000 t, în anul 1913, la 1.412.000 t, în 1915. Importul a scăzut de la 1.374.000 t, la 290.000 t.²⁹ Ca urmare a blocării strâmto-rilor (fapt ce a avut ca rezultat reducerea considerabilă a schimburilor comerciale efectuate de România cu alte zone geografice), în 1915 valoarea comerțului exterior efectuat cu Puterile Centrale urca în mod semnificativ la valoarea de 84,36%. Diferența redusă de 15,64% din total revenea Antantei precum și statelor din Orientul Apropiat.

În octombrie 1915, pentru o înlesnire mai mare a exportului și excluderea speculanților, s-a introdus monopol de stat asupra achiziționării și vânzării cerealelor, prin înființarea *Comisiei centrale pentru vânzarea și exportul cerealelor și derivatelor lor*. Din 15 august 1916 și până la încheierea păcii generale, România a încetat practic orice activitate de export, cu grave consecințe economice-financiare.

În primii ani interbelici comerțul exterior are o evoluție contradictorie, datorită reorientărilor impuse de noile realități politico-economice europene. În 1920, guvernul român abrogă convențiile comerciale încheiate înainte de primul război mondial. Începând din 1921, țara noastră încheie noi acorduri comerciale îndeosebi cu țările din Europa Centrală care îi sunt aliate (Cehoslovacia și Polonia) dar și cu Franța și Italia, iar în 1922 cu țările din Benelux (Belgia, Olanda, Luxemburg). În 1923 sunt stabilite noi recorduri comerciale cu Grecia și Turcia. În același an acorduri comerciale sunt realizate cu Anglia și Elveția. Cu țările învinse, relațiile comerciale se reiau pe noi baze juridice: în 1920 cu Austria, în 1924 cu Ungaria și în 1928 cu Germania. Obiectivul de refacere a comerțului exterior, respectiv revenirea la nivelul antebelic, se consideră că s-a realizat în 1924, când volumul comerțului românesc reprezenta 110%, față de volumul anului 1913, în timp ce comerțul european întrecea cu 115% volumul său din 1913³⁰. De asemenea, față de 0,94% din volumul comerțului european

29. Nicolae Marcu, Vasile Bozga, Ilie Puia, Anica Cherciu, Radu Vasile, *op. cit.*, p. 248

30. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după marea unire*, vol. II, Partea I, 1918-1933, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 28

În 1913, România reprezenta doar 0,90%, iar, procentual, comerțul scăzuse și mai mult, de la 0,60%, în 1913, la 0,48% în 1924³¹.

După o perioadă de oscilații, în anul 1927, taxele de export sunt reduse simțitor, iar noul tarif vamal ridică gradul de protecție al industriei naționale. În același an exportul este în creștere (susținut de excedentul din recolta de cereale din 1926), iar importul atinge un punct culminant. "Balanța comercială activă a avut un rol impotant în multiplicare resurselor financiare prin care s-a asigurat dezvoltarea și modernizarea economiei naționale".³² Din cauza prețurilor mondiale care scad, nu se produce și o creștere corelativă a valorii importului, astfel că balanța comercială se soldează cu un excedent excepțional (+4,3 miliarde lei stabilizați).

În anii următori, situația din comerțul exterior se deteriorează din cauza lipsei de numerar și de vize precum și politicii deflaționiste, care determină comprimarea volumului importurilor și scăderea lor valorică de la 33,8 miliarde la 32,2 miliarde lei. Datorită secetei, care cauzează un deficit în producția de porumb, exportul se reduce simțitor balanța comercială având un deficit de 4,6 miliarde lei.

În anul 1929, anul stabilizării leului, balanța comercială se soldează tot cu un deficit (de 668 miliarde lei) dar, de data aceasta, nu datorită secetei, ci datorită scăderii accentuate pe piața mondială a prețurilor produselor noastre de export. Astfel, apar condiții defavorabile pentru desfășurarea normală a relațiilor comerciale cu străinătatea, care pun moneda abia stabilizată într-o poziție critică, iar în anii următori, când depresiunea mondială se adâncește, se impun măsuri de apărare a poziției monetare.

Evoluția comerțului exterior în faza depresiunii economice s-a confruntat cu instituirea de restricții comerciale și a controlului schimburilor în țările din Europa Centrală – către care se îndrepta o mare parte a exportului – și cu urmările disparității dintre prețurile produselor de export și ale celor de import. Balanța comercială s-a menținut excedentară, dar excedentul s-a diminuat continuu. Referindu-se la eficiența comerțului exterior, Mihail Manoilescu scria în 1932 că "Exportul de la 1930 cuprinde cereale (300.000 vagoane) pentru 9 miliarde (lei n.n.), petrol (300.000 vagoane) pentru 10 miliarde și lemne pentru 3 miliarde."³³ Continuând comentariul, Manoilescu menționa că atunci "Când noi trimitem peste graniță pentru 9 miliarde (lei n.n.) produse agricole exportăm de fapt munca a 900.000 oameni într-un an, iar când importăm produse industriale de 9 miliarde, importăm munca numai a 90.000 oameni într-un an..."³⁴ și, mai

31. *Ibidem* p. 28

32. Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VIII, Editura Enciclopedică, București, 2003, p.116

33. Mihail Manoilescu, *Politica economică a României față de expansiunea mondială*, *Monitorul Oficial și Imprimeriile statului*, Imprimeria Națională, București, 1932, p.17

34. *Ibidem*, p. 18

departe, autorul citat postulează că "Schimbul internațional unul contra zece este cheia înțelegerii raporturilor de astăzi între popoarele lumii. Și după cum Marx a dat cheia înțelegerii fenomenelor sociale din lumea capitalistă și în special a exploatării dintre clase tot așa această teorie a schimbului internațional dă cheia înțelegerii inegalității între popoare și a raporturilor de la exploatat la exploatat dintre diferite popoare."³⁵

Dezvoltarea comerțului exterior al României în faza redresării după marea depresiune se află, în primii trei ani, sub impactul creșterii prețurilor producției mondiale în aur, al cărui efect este cotracarat de faptul că prețurile se află mult deasupra celor mondiale. În 1935, balanța comercială, datorită creșterii prețurilor, se soldează cu un excedent însemnat (5,9 miliarde lei). Acest proces continuă și în anul 1936, când excedentul balanței comerciale se mărește aproape de două ori (9,1 miliarde lei). În anul următor, cu toate că importul crește iar volumul exportului scade, datorită creșterii cu 20% a prețurilor mondiale în aur, excedentul balanței comerciale atinge o cifră record (11,3 miliarde lei). Poziția favorabilă a balanței comerciale este din nou răsturnată în anul 1938 în urma scăderii prețurilor pe piețele mondiale, indicele mondial înregistrând un minus de 17,6% față de anul precedent.

Se observă, deci, că introducerea negociabilității unei părți din dezele rezultate din export, care a însemnat un sacrificiu monetar, traducându-se printr-o nouă depreciere a monedei, nu a avut efectul scontat, contribuind la mărirea decalajului dintre prețurile interne și cele externe. Deci evoluția comerțului exterior între anii 1919-1938 se poate sintetiza prin faptul că soldul balanței comerciale a fost determinat de nivelul prețurilor și de cantitatea mărfurilor importate și exportate. El a "...evoluat în strânsă legătură cu necesitățile de ordin valutar-financiar ale statului, reflectând structura economică a țării și fazele parcurse de conjunctura economică internațională."³⁶

Politica comercială a României. Politica vamală. Pe plan mondial, la sfârșitul secolului al XX-lea, țările dezvoltate au făcut trecerea de la politica comercială a liberului schimb sau a protecționismului moderat la politica protecționismului agresiv. Primul război mondial a agravat și mai mult politica protecționismului agresiv. În timpul războiului, barierele în calea comerțului au fost intensificate, fapt care a dus la stagnarea, apoi decăderea și dezorganizarea relațiilor comerciale internaționale.

În perioada primilor ani postbelici principalele țări capitaliste au inițiat o serie de conferințe internaționale (1920, 1922, 1927, 1933) menite să ducă la atenuarea sau înlăturarea barierelor din calea comerțului mondial. Toate încercările lor au eșuat, la aceasta contribuind și accentuarea continuă a contradicțiilor dintre puterile capitaliste în lupta pentru piețe. Crizele economice de

35. *Ibidem*, p. 6

36. Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VII, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 115

supraproducție, în perioada interbelică, și-au pus și ele amprenta asupra politicii comerciale, accentuându-se și mai mult protecționismul agresiv.

În ceea ce privește țările slab dezvoltate din punct de vedere economic cum era și cazul României, acestea au desfășurat o politică comercială în general în concordanță cu interesele marilor puteri în a căror sferă de influență intrau.

Măsurile de politică comercială luate de către puterile capitaliste în această perioadă s-au reflectat și în politica comercială a României. În perioada primilor ani postbelici, datorită urmărilor războiului pe plan mondial și național, în România ca și în alte țări europene, au fost luate o serie de măsuri în domeniul politicii vamale pentru a fi protejate, în principal, interesele burgheziei și moșierimii. Tariful vamal de import din anul 1904 (tariful Costinescu), rămas în vigoare până în iulie 1921, a fost modificat în aprilie 1920, în sensul majorării taxelor vamale de 5 ori, datorită inflației puternice care cuprinsese întreaga lume capitalistă, inclusiv țara noastră.

În iulie 1921 a fost pus în aplicare un nou tarif vamal de import care a prevăzut taxe vamale mult mai ridicate decât tariful precedent, inclusiv majorarea din aprilie 1920. În scurtă vreme și acest tarif vamal a fost înlocuit. La 1 august 1924 a intrat în vigoare un nou tarif vamal alcătuit pe baza unor taxe de aur tot ca urmare a agravării procesului inflaționist, taxe care urmau să fie schimbate în lei hârtie după un raport variabil. Acest tarif vamal a fost și mai protecționist decât cel din 1921.

La 26 martie 1926 a fost modificat tariful vamal din 1924, în sensul majorării simțitoare a taxelor vamale la produsele textile și metalurgice. Această majorare n-a împiedicat însă principalele țări capitaliste să-și continue exportul de produse textile și metalurgice în România la un nivel ridicat, învingând cu ușurință tarifele vamale.

În 1927 a fost pus în aplicare un alt tarif vamal, marcând încă un pas înainte pe linia accentuării protecționismului. Potrivit acestui tarif, taxele vamale de import s-au ridicat la cca 21% din valoarea importului (1928). Dar nici acest tarif vamal nu a fost de lungă durată, fiind înlocuit la 1 august 1929 cu un nou tarif vamal care prevedea însă o reducere simțitoare a taxelor de import. Acest tarif vamal a suferit o serie de modificări și completări; în perioada ce a urmat însă a rămas în vigoare până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial. Tariful vamal din august 1929 prevedea taxe vamale generale minimale.

Odată cu încheierea primelor convenții comerciale de după război au fost stabilite și taxe convenționale la un anumit număr de produse, taxe ce erau, ca nivel, sub cel al taxelor generale. În același timp, în perioada anilor 1929-1938 prin intermediul unor legi, au fost extinse și cazurile de scutiri de taxe vamale la importul unor produse necesare pentru anumite ramuri industriale sau pentru

anumite instituții publice (de exemplu Ministerul de război pentru importul de armament). Ca urmare a scutirilor de taxe vamale la importul unor produse precum și a fixării de taxe convenționale mai reduse la alte produse, nivelul general al impunerii vamale a scăzut de la cca 16% în 1929 la 6,3% în 1938.

Politica vamală a României s-a împletit și cu alte măsuri de politică comercială luate în special în timpul crizei din 1929-1933 și după criză, măsuri care s-au soldat cu instituirea unor noi taxe suplimentare asupra importului de mărfuri și care, în anul bugetar 1936-1937, reprezentau, împreună cu taxele vamale, cca 29% din valoarea importului.

În perioada dintre cele două războaie mondiale, România a perceput și taxe vamale de export. La 7 iunie 1929 a fost legiferată o taxă de 20% *ad-valorem* la export. Introducerea acesteia a fost determinată de decalajul mare dintre prețurile interne și cele externe. Diferența dintre aceste prețuri era însă așa de mare încât taxele de export nu au afectat prea mult interesele principalelor țări capitaliste care monopolizau importul din România.

Taxele vamale de export au fost în câteva rânduri majorate dar, neatingându-și scopul pentru care au fost instituite, au fost, treptat, desființate sau reduse. Se poate conchide că politica vamală desfășurată de România în perioada interbelică a servit doar într-o foarte mică măsură intereselor naționale, efectele ei asupra dezvoltării economice a țării fiind nesemnificative.

În timpul mării crize de supraproducție din 1929-1933 și apoi după criză țările capitaliste au făcut apel la noi măsuri de politică comercială, mai ales pe linia contingentării importurilor (mai puțin a exporturilor), a introducerii licențelor de import și a restricțiilor valutare, ca urmare a haosului valutar provocat de criză, haos care a influențat deosebit de mult decontările internaționale.

Măsuri de genul acestora au fost luate și de România în perioada respectivă. Astfel, un jurnal al Consiliului de Miniștri din noiembrie 1932 a introdus restricții la import prin contingentarea a cca 130 poziții tarifare. Prin același jurnal a fost instituită și comisia superioară a contingentării care avea menirea să analizeze cererile de import și să stabilească mărfurile care urmau să fie importate.

În iulie 1933 s-a extins regimul contingentărilor la importul a cca 500 poziții tarifare, ceea ce reprezenta contingentarea importului nostru în proporție de 80%. Regimul de contingentare s-a menținut în toată perioada următoare până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, când s-a intensificat și mai mult.

În ce privește comerțul cu devize și restricțiile valutare au fost luate și în România unele măsuri încă de la sfârșitul primului război mondial. Astfel, printr-un decret-lege din 30 ianuarie 1919, a fost înființată pe lângă Banca Națională a României un serviciu de control al valutei și al plăților externe căruia, printre altele, i s-a acordat și dreptul de monopol pentru comerțul cu devize. Acest serviciu nu a avut însă o existență prea lungă. În 1920 el a fost desființat, pro-

hibindu-se în același timp exportul valorilor de orice fel. S-a revenit apoi în lumea capitalistă la regimul comerțului liber cu devize până la izbucnirea crizei din 1929-1933 când, treptat, a fost suprimat acest regim și s-au introdus restricții valutare.

În România, prin legea din 28 februarie 1932 (legea pentru aranjarea plăților cu statele care au introdus restricții în comerțul cu devize), s-au prevăzut o serie de măsuri privind comerțul cu devize față de acele țări care introduseseră deja restricții valutare. În mai 1932 această lege a fost extinsă asupra tuturor operațiunilor cu devize. Prin jurnalul Consiliului de Miniștri din 17 mai 1932 s-a instituit monopolul comerțului cu devize și s-a trecut asupra Băncii Naționale a României sarcina de a aplica legea din februarie 1932.

La 30 septembrie a fost pusă în aplicare o nouă lege privind comerțul cu devize care prevedea că guvernul este autorizat să reglementeze sau să restrângă comerțul cu devize, prin hotărâri ale Consiliului de Miniștri care urmau să se execute prin Banca Națională a României. Această lege a fost completată cu un regulament întocmit de Ministerul de Finanțe împreună cu Banca Națională a României și aprobat la 25 octombrie 1932.³⁷

Regimul restricțiilor valutare, care s-a împletit strâns cu contingentarea importului și regimul licențelor, s-a aplicat fără întrerupere până în octombrie 1939, când s-au luat noi măsuri ca urmare a pregătirilor de război. La 1 octombrie 1939 toate atribuțiile privind schimbul și plățile cu străinătatea au fost trecute de la Banca Națională a României asupra Ministerului Economiei Naționale care le-a exercitat printr-un organ special creat (*Oficiul Schimburilor Comerciale cu Străinătatea*). Legea din 1 octombrie 1939, care a introdus acest nou regim al schimburilor cu străinătatea, prevedea că importul și exportul trebuie să se facă numai pe baza autorizațiilor emise de Oficiul schimburilor Comerciale cu Străinătatea. Autorizațiile se acordau individual și nu puteau fi cedate.

Legea din octombrie 1939 a fost modificată la 2 martie 1940 când s-a desființat Oficiul schimburilor Comerciale cu Străinătatea, iar atribuțiile sale au fost transferate Direcțiunii reglementării exportului, importului și plăților cu străinătatea din Ministerul Comerțului Exterior. Politica comercaală a țării noastre cunoaște noi schimbări la începutul celui de-al doilea război mondial datorită acordurilor încheiate cu Germania. Presiunile germane asupra României, care începuseră în 1936, se intensifică în contextul politicii de expansiune economică promovate de guvernul nazist după ocuparea Austriei în martie 1938. Autoritățile române, în condițiile schimbării raporturilor de forțe în centrul și sud-estul Europei, după dispariția Cehoslovaciei la 15 martie 1939, vor fi nevoite să cedeze presiunilor politice și militare cu caracter ultimativ ale Berlinului.

37. Nicolae Marcu, Vasile Bogza, Ilie Puia, Anica Cherciu, Radu Vasile, *op. cit.*, p.325

La 23 martie 1939 se semna la București un nou tratat economic româno-german prin care Germania avea deplin acces la principalele sectoare economice românești. Producția agricolă, a industriei miniere, cea petrolieră și din industria forestieră, trebuiau să se adapteze cerințelor germane. Tratatul stipula participarea Germaniei la dezvoltarea căilor de comunicații și a mijloacelor de transport și în sistemul bancar. Se stabilea crearea de societăți mixte în industria minieră și de "zone libere" germane în porturi. Germania se angaja să livreze armament și echipament pentru industria militară și armata română.³⁸

Pentru a limita acțiunile de monopolizare de către Germania a comerțului exterior al României, guvernul român a încheiat tratate economice cu Franța la 31 martie prin care se stabilea dublarea livrărilor de petrol și Anglia la 11 mai care prevedea instituirea de "zone libere" britanice în porturi românești.

Conjunctura internațională, favorabilă Germaniei a permis guvernului de la Berlin să impună statului român semnarea, la 13 mai 1939, a unui protocol confidențial cuprinzând proiectul unui plan de "colaborare" în domeniul exploatării, valorificării și comercializării lemnului, iar la 1 iulie în același an, a protocolului asupra librărilor de cereale, valabil pentru cinci ani.

Acordul de "colaborare economică", încheiat la 4 decembrie 1940 la Berlin pe timp de zece ani, obliga statul român să-și mărească producția agricolă și forestieră în vederea exportului către Germania, să-și adapteze industria cerințelor "noii ordin economice" impuse de cel de-al treilea Reich, să-și dezvolte, în consens cu interesele acestuia, căile de comunicație și mijloacele de transport, să exporte în Reich produsele sale la "prețuri potrivite", să asigure colaborarea capitalului român cu cel german. În ministerele românești trebuiau primiți "consilieri" germani.

Economia națională a suferit grave prejudicii datorită poziției dominante pe care Germania o deținea în schimburile externe ale României, precum și relațiilor neechivalente impuse de cel de-al III-lea Reich. Prin acordul de plăți, România a fost prinsă în cliringul de la Berlin, fapt ce facilita punerea sub control german a comerțului exterior românesc. Întreruperea comerțului cu Franța în 1940, cu Marea Britanie și Statele Unite în 1941, și intrarea în război în iunie 1941 alături de "Axă" au lichidat toate punțile economice ale României cu statele din afara "spațiului economic german". Exportul românesc în Germania și în țările Axei reprezenta, în 1941, 95,16% din total, față de 63,3% în anul 1940, pentru ca în 1942 să fie de 93,6%, în 1943 de 95,84%, iar în primele luni ale anului 1944 de 98,77%.³⁹

38. Maria Mureșan, D. Mureșan, *op. cit.*, p.333-335

39. Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 20

După terminarea celui de-al doilea război mondial, după perioada de refacere a economiei cu ajutorul "Planului Marshall", în Europa Occidentală începe un proces de apropiere între state pe linia colaborării economice. Acest proces a demarat prin constituirea în 1957 a Comunității Economice Europene, formată inițial din șase state (Belgia, Franța, R.F. Germania, Italia, Luxemburg, Olanda). Ulterior ea s-a extins astfel că, în prezent, sub noua denumire de Uniunea Europeană, cuprinde 15 state cu o populație de aproape 400 milioane de locuitori, la care alte 10 state din Europa Centrală și de Est au statut de asociat ca viitoare candidate.

România, în condițiile ocupației militare sovietice și a instaurării regimului comunist, va promova o politică economică externă inspirată de la Moscova. I se va impune, în 1947, respingerea "Planului Marshall", iar în 1949 va fi membră fondatoare a C.A.E.R.⁴⁰. În aceste condiții, exportul și importul sunt orientate către statele socialiste iar legăturile cu restul statelor sunt restrânse. Clauzele economice ale Tratatului de pace de la Paris și cooperarea româno-sovietică bazată pe sovromuri reprezintă factori negativi în elaborarea unei politici economice active de reintegrare în economia mondială. După 1964, România adoptă o linie politică ce o distanțează de U.R.S.S. și, cu toate că rămâne membră a C.A.E.R., se orientează către intensificarea legăturilor economice cu țările vest-europene și S.U.A. Se promovează o politică activă și față de țările în curs de dezvoltare. Legăturile cu Piața Comună se intensifică, iar în domeniul financiar România devine membră a F.M.I. și B.E.R.D. în 1972. În domeniul comercial ea devine parte contractantă la G.A.T.T. din 1971 și aderă la unele protocoale sub egida acestuia sau a Grupului celor 77, unde este membră din 1976.⁴¹

Între 1976-1986, beneficiind de asistența financiară a Băncii Mondiale, România construiește Canalul Dunăre-Marea Neagră. Valoarea economică a Canalului, care are meritul de a lega Dunărea direct de portul Constanța, a crescut după 1990 în condițiile noilor raporturi economice între Europa și Asia Centrală. Valorificarea marilor cantități de resurse minerale din Asia Centrală exsovietică presupune dirijarea acestora către porturile Mării Negre. Interesul Occidentului de evita folosirea porturilor ruse de la Marea Neagră face ca soluție posibilă să fie portul Constanța și Dunărea care, prin amenajările existente ar asigura rezolvarea deficitului de resurse resimțit în Europa Centrală și

40. Nicolae Sută (coordonator), *Istoria comerțului exterior românesc*, Editura Eficient, București, 1996, p. 243-258

41. Nicolae N. Constantinescu, *Istoria economică a României*, vol. II, 1939-1989, Editura Economică, București, 2000, p.300

de Est. "Crearea arterei transeuropene Rotterdam – Constanța favorizează dezvoltarea transporturilor fluviale."⁴²

După 1990, România a depus eforturi pentru a se adapta la noile relații economice și continuă să facă eforturi pentru a se integra în Uniunea Europeană. Privite istoric, relațiile dintre România și Comunitatea Europeană datează încă din anul 1980, când cele două părți au încheiat un acord comercial, carea fost reînnoit în anul 1991. La 1 februarie 1993, România a încheiat "Acordul de Asociere" cu Uniunea Europeană, prin care s-a "...stabilit cadrul juridic și instituțional al raporturilor cu aceasta, în vederea pregătirii integrării în organizație."⁴³ La 1 februarie 1995 a intrat în vigoare "Acordul de Asociere"; la 22 iunie 1995, România a înaintat cererea de aderare la Uniunea Europeană; în 1997, la întrunirea statelor membre ale Uniunii Europene de la Amsterdam, România a dobândit statutul de candidat la aderare; în februarie 2000, țara noastră a început negocierile de aderare pe capitole. "O altă etapă importantă s-a consemnat la reuniunea Consiliului European de la Copenhaga (13 decembrie 2002), când s-a decis ca 2007 să fie anul integrării României în Uniunea Europeană."⁴⁴

42. Statele lumii, *Mică enciclopedie*, Editura ROMBAY, București, 1993, p. 287

43. Ioan Talpeș, *Economia României în fața integrării europene, Evoluții și tendințe*, OCCASIONAL PAPERS, no. 6 (III), București, 2004, p. 9

44. *Ibidem*, p.9